Wantrouwen bestrijden

Portret: Riëtte Duynstee

Door Margo Trappenburg

BNN/Vara zond eind 2025 de indrukwekkende serie *Opgroeien met tegenwind* uit (nog steeds te zien via NPO start). De journalisten volgden kinderen en jongeren in diverse gemeenten en in uiteenlopende opvoedsituaties. Schrijnend was het verhaal van Semi, wiens alleenstaande moeder zich met allerlei extra (nacht)diensten uit de schulden probeerde te werken, ondertussen haar zoon coachend per telefoon. Op een kwalijk moment moet de begeleidende hulpverleenster aan Semi's moeder uitleggen dat die door haar harde werken nu zoveel heeft verdiend, dat ze niet meer in aanmerking komt voor kwijtschelding van haar schulden via de gemeente.

Het is geen wonder dat burgers met een laag inkomen weinig fiducie hebben in de overheid. De documentaire laat zien dat er burgerinitiatieven zijn ontstaan om burgers te bereiken die bang zijn om zich te melden bij de gemeente. Omdat ze zich schamen voor hun armoede. Omdat ze vrezen dat de overheid jeugdwerkers zal inschakelen die kunnen besluiten tot een uithuisplaatsing of ondertoezichtstelling. Omdat ze sinds de toeslagenaffaire vrezen dat uitkeringen of tegemoetkomingen van de overheid onverhoeds weer moeten worden terugbetaald. En dus runt Sylvia in Heerlen een voedselbank vanuit haar huis, gefinancierd met particuliere donaties. Bij Sylvia kunnen mensen zich melden als hun kinderen al een paar dagen geen fatsoenlijke maaltijd hebben gehad, zonder aanvullende vragen en zonder registratieverplichting. Maar wanneer het aantal aanmeldingen stijgt en de donaties opdrogen, moet Sylvia's voedselbank stoppen. Armoedebestrijding lukt niet zonder de verzorgingsstaat.

Mijn hoop voor 2026: dat de Participatiewet in Balans – een herziening van de Participatiewet, inmiddels aangenomen door de Eerste Kamer – die aanstuurt op 'vereenvoudiging, vertrouwen en de menselijke maat' en die gefaseerd wordt ingevoerd, zal gaan werken. De inzet van sociaal werkers is hierbij cruciaal. Zij begrijpen waar emoties als boosheid en angst vandaan komen en wat er achter die emoties schuilgaat. Zij hebben het geduld om langzaamaan te werken aan herstel van vertrouwen. Zij zijn ook in staat om perverse effecten te signaleren die bij sociaal beleid altijd op de loer liggen, zoals de straf op sociaal wenselijk gedrag in het voorbeeld van Semi's moeder. Rechtvaardigheid krijgt vaak pas vorm op microniveau en sociaal werkers zien en begrijpen wat daar gebeurt. Hopelijk leidt het signaleren van perverse effecten niet tot de invoering van steeds verder verfijnde beleidsregels – dat zou haaks staan op het doel van vereenvoudiging – maar tot discretionaire ruimte voor sociaal werkers om onderling en met hun cliënten passende oplossingen te bedenken. •

Margo Trappenburg is bestuurskundige aan de Universiteit Utrecht en bijzonder hoogleraar grondslagen van het Maatschappelijk Werk aan de Universiteit voor Humanistiek